

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomiteen
Møte torsdag den 16 januar 1947 kl. 13.

Møtet ble ledet av formannen, Terje Wold.

Det ble foretatt navneopprop. Samtlige komiteens medlemmer var tilstede. Av Regjeringens medlemmer var statsminister Gerhardsen, utenriksminister Lange, forsyningsminister Torp og forsvarsminister Hauge tilstede, og av Utenriksdepartementets tjenestemenn møtte utenriksråd Andvord og byråsjef Nygaard. Ekspedisjonssjef Andersen ville senere komme tilstede.

Formannen: Jeg er blitt gjort oppmerksom på en notis i Aftenposten for i går kveld under overskriften «Den offisielle russiske melding om Svalbard-forhandlingene. - Full forståelse om felles forsvar av øygruppen, heter det. - Stortingets utvidede utenrikskomite holdt møte i formiddag.» - Komiteens medlemmer har sikkert sett det. Jeg vil i den anledning innskjerpe medlemmene av den utvidede utenrikskomite, at når det gjelder uttalelser eller erklæringer eller hva det nå kan være angående våre møter, og spesielt når det gjelder så pass viktige saker som denne, så må vi vise den aller største forsiktighet med å meddele noe eller uttale seg. Det er av den aller største viktighet at det som meddeles om og omkring Svalbard-saken, kommer fra offisielt hold og i den form som departementet i samråd med Stortinget finner tjenlig.

Hambro: Jeg synes at enten formannen eller presidentskapet burde gi Aftenposten en advarsel. En av Aftenpostens medarbeidere - ikke den vanlige stortingsmedarbeider - kom til meg i går ettermiddag og sa: Det står noe forferdelig i Aftenposten i aften, jeg vet ikke om De har sett det? Da hadde jeg ikke sett det. Men jeg synes at den ting at en avis meddeler at det skal holdes møte for lukkede dører i Stortinget, og at de og de ting skal drøftes, er helt galt. Representantene blir innkalt på sedler som er merket «Fortrolig. Hemmelig møte.» Men all hemmelighet faller jo bort når avisene sier at det skal holdes et slikt hemmelig møte. Jeg tror det ville være betimelig om Stortingets president, muligens gjennom innkallelse av formannen i presselosjen, ga en advarsel til pressen, og sa at vi kan ikke ha det.

Formannen: Etter konferanse med presidenten vil det bli gjort, og det er da for så vidt ikke foranledning for oss eller for meg til i den anledning å foreta noe annet enn den innskjerpelse av taushetsplikten, som jeg allerede har foretatt.

Monsen: Det er klart etter de nokså detaljerte opplysninger som er gitt der om det som er foregått i denne

komite, at det må være et eller noen av komiteens medlemmer som har vært uforsiktig i sin omtale av møtet. Taushetsplikten gjelder jo ikke bare forhandlingene her i møtet, men også at det i det hele tatt skal være møte i denne komite er en hemmelig sak. Men, som formannen sa, det skal bli tatt opp i presidentskapet.

Bettum: En liten ting i forbindelse med det. Det ble sagt at London-meddelelsen må skyldes en lekkasje her hjemme. Jeg vil da anmode om at man overveier om det ikke er mulig å etterlyse nærmere hvem som er skyld i denne lekkasje her hjemme. Jeg synes dette er en så viktig ting at man ikke bare bør slå seg til ro med å konstatere det, hvis det er mulig å gjøre noe mere.

Formannen: Jeg vet ikke om utenriksministeren ønsker å uttale seg om det.

Utenriksminister Lange: Til supplering av den meddelelse jeg ga i går, kan jeg bare si at jeg i en fortrolig pressekonferanse med Oslo-pressens redaktører refererte den samme meldingen som jeg refererte her. Da ble det opplyst av redaktør Gjerløw at Kildal ikke hadde sine opplysninger - han sa ikke at han ikke *kunne* ha - her i Oslo, trodde han, men i Bergen. Ihvertfall visste Gjerløw at Kildal hadde fått vite ting om saken av pressekolleger i Bergen, nærmere bestemt «Bergens Tidende», så vidt jeg skjønner. Men i meldingen fra ambassaden står det at Kildal opplyser at han under julebesøk i Norge blant pressekolleger *og andre* fikk opplysninger som sterkt tydet på russisk démarche.

Nå er det faktiske forhold at fordi jeg ikke kom i samlet hemmelig stortingsmøte før jul, så er denne forsamling de eneste utenom Regjeringen og de fire i Utenriksdepartementet som har visst om samtalen i New York. At lekkasjen ikke er i Utenriksdepartementet, tror jeg man kan gå ut fra som gitt. Det kom nærmest som et sjokk på hele departementet da offentliggjørelsen kom, - på ekspedisjonssjefene og alle de andre i Utenriksdepartementet; det er det jeg vet. Og jeg mener som det har vært uttalt her, at det vil ha all interesse at man prøver å komme saken nærmere, for det vil gjøre forberedelsen av norske forhandlingsstandpunkter i så viktige saker - ja, i enhver viktig sak - uholdbar, hvis en ikke kan stole på at intet lekker ut. Og i denne sak og i denne spesielle forbindelse er det så meget mer å beklage, som det vil være helt naturlig om man i Moskva mistenker oss for å ha hatt en finger med i spillet, når det konstateres at lekkasjen er her i landet. - Jeg fikk i går fra ambassaden i Moskva et telegram som gjengir den versjon - riktignok i engelsk oversettelse - som «Tass»-kommunikeet har gitt i alle russiske aviser, og der er den første setningen: «I norske og enkelte andre lands aviser ble det

den 10. ds. offentliggjort». - Slik begynte kommunikeet i den versjon som ble telegrafert fra ambassaden i Moskva.

Formannen: Jeg tror det er riktig at jeg på vegne av komiteen henstiller til Utenriksdepartementet å forsøke om det er mulig å bringe nærmere klarhet over hvordan det kan henge sammen med denne melding og den lekkasje som har vært nevnt, og i tilfelle det kommer noe ut av det, da å gi utenrikskomiteen meddelelse om det senere.

Hambro: Jeg vil antyde at man burde konferere med formannen i Norsk Presseforbund. Jeg er sikker på at der innen pressen gjennomgående er et ønske om å vise størst mulig loyalitet, og at pressen som jo har sine egne organer til varetakelse av disse ting, vil være meget ivrig etter å komme både Regjeringen og Stortinget i møte ved å finne ut hvem det er som her har forgått seg.

Det har jo ellers vært så at det har vært stor diskresjon om denne sak. Den har vært holdt hemmelig i meget lang tid på en måte som nesten har vært forbausende, og så plutselig bryter dette løs på et tidspunkt som er ganske særlig uheldig. Det vil være i alles interesse å få pressen til å forstå hvor ille dette er, og å få pressens egne organer til å ta seg av saken.

Formannen: Vi kan kanskje la dette punkt bero med det som nå er sagt, og gå over til den første sak som vi skal behandle. Som utenrikskomiteens medlemmer hørte, skal vi i dag behandle et utkast til melding fra Regjeringen angående Svalbard-saken, et utkast som utenriksministeren har utarbeidet, og som han ønsker å forelegge her og drøfte med komiteens medlemmer. Jeg gir ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: Jeg vil med en gang si at av fysiske grunner - idet jeg i går fra kl. 6 til kl. 2 satt med utarbeidelsen av min redegjørelse til Stortinget i dag - er dette ikke et utkast som *utenriksministeren* har utarbeidet, det er et utkast som *Utenriksdepartementet* har utarbeidet. Vi har - igjen av fysiske grunner, på grunn av grensene for hva man kan greie - ikke regjeringsbehandlet det, så jeg vil be om at det ikke blir betraktet som mer enn det det er - et råutkast utarbeidet på grunnlag av foreliggende dokumenter og etter samtaler mellom meg og de av Utenriksdepartementets tjenestemenn som har arbeidet med det, et råutkast til en redegjørelse.

Det kan med en gang sies 2 ting av meget tungtveiende art om svakheten i dette utkast. Som jeg sa i min redegjørelse i stortingsmøtet, er en vesentlig innvending fra norsk side mot «Tass»-kommunikeet at det overhodet ikke omtaler de russiske utgangskrav. Dette utkastet omtaler heller ikke de russiske utgangskrav. Det skyldes at det er et forhandlingstaktisk meget vesentlig spørsmål, om vi nå synes vi er nødt til å ta det med eller ikke, og

Utenriksdepartementets folk har av forhandlingstaktiske grunner ment at de ikke ville legge det fram, idet deres oppfatning er: Kan man ellers politisk forsvarlig i en fremstilling av saken fra norsk side unnlate å ta med disse utgangskravene, som aldri har vært formulert skriftlig, men bare har vært fremholdt i muntlige fortrolige drøftelser, så vil det under kommende fortsatte drøftelser med sovjet-regjeringen være en styrke å kunne henvise til at så lojale har vi vært - et så sterkt bevis har vi gitt på vårt ønske om å løse denne sak i en vennskapelig ånd - at vi har latt være i en norsk fremstilling å ta med det moment som kanskje er det eneste som fullt ut kan forklare for det norske folk og for verdensopinionen at den norske regjering i London kom med et utkast, var villig til å undertegne en foreløpig felles-erklæring av det innhold. Det er de forhandlingstaktiske hensyn som gjør seg gjeldende til fordel for ikke å offentliggjøre de utgangskravene, og det er begrunnelsen for at Utenriksdepartementet ikke har tatt det med. Det som kan sies på den annen side, har jo for så vidt allerede fremgått av det jeg har sagt. Det norske folk, som gjennom denne meddelelse for første gang får en offisiell norsk fremstilling av sakens gang, vil reagere hvis disse utgangskravene ikke er med. Og den alminnelige mening ute - ikke medregnet signatarmaktenes regjeringer som har vært holdt orientert, men den alminnelige offentlige opinion ute i verden - hvordan ville den reagere hvis vi ikke sier fra? Det er det som blir en av oppgavene for dette møte, å veie mot hverandre disse hensyn, for at vi så, når vi har hørt hvordan man ser på det her i denne forsamling, kan gi meddelelsen dens endelige form.

Den annen hovedsvakhhet er at denne fremstillingen savner konklusjon. Den er - med den begrensning som jeg har nevnt - en faktisk fremstilling av det som i hovedsaken har passert, sett med norske øyne, uten at der er utelatt annet enn de russiske utgangskrav. Men den sier ikke noe om hvordan den norske regjering i dag ser på det. Den sier bare at «skjønt det gjennom de foreløpige drøftelser var konstatert at de to regjeringer var enige om at en endring i eller opphevelse av Svalbard-traktaten bare kunde skje med samtykke av de andre opprinnelige signatarmakter, unntatt Italia og Japan, ble saken ikke forfulgt videre, og noen felles erklæring ble ikke undertegnet. Senere har ikke noe foreligget før saken ble drøftet uformelt i samtaler mellom Norges og Sovjet-Samveldets utenriksministre i Paris i august og i New York i november 1946.»

Det var, igjen av fysiske grunner, umulig for Utenriksdepartementets vedkommende å komme selv med et råutkast til noen politisk konklusjon, fordi den ble utformet av meg etter drøftelsene her i komiteen og med Regjeringen, i sene nattetimer i natt, etter at arbeidet med dette utkast var avsluttet. Spørsmålet er da om vi kan si noe av det jeg sa til slutt i mitt innlegg i Stortingsmøtet for en stund siden, om vi f.eks. kan si at

den norske regjering nå som før har full forståelse for Sovjet-Samveldets følelser når det gjelder Svalbardtraktaten, og fortsatt er villig til å medvirke til en endring i eller opphevelse av traktaten, som må skje i samsvar med folkerettens regler. Og om vi kan si at den norske regjering nå som før også er villig til fortsatt å drøfte med Sovjet-regjeringen spørsmål som oppstår i denne forbindelse. - Så meget tror jeg vi må kunne si. Men om man mener det er ønskelig å si det, eller om man mener det er ønskelig at det skal sies noe mer, det er en annen sak som også nøye må overveies, og som jeg også gjerne ville høre meningsyttringer om her i komiteen.

Dette er de 2 hovedpunkter. Ellers, hvor det gjelder selve fremstillingen, er det enkelte sproglige rettelser som jeg tror det ville være riktig å gjøre ...

Formannen: Jeg vil be om, før man foretar redaksjonelle endringer, at man får hele erklæringen referert i sammenheng.

Hambro: Vi har den jo alle sammen.

Utenriksminister Lange: Jeg tror den bør leses i sammenheng for at det skal fremgå hvilke endringer jeg vil tilrå overfor Regjeringen, og som jeg gjerne vil høre meningene om her.

Slik som råutkastet foreligger, lyder det:

«Som meddelt i Utenriksdepartementets kommuniké av 10 januar 1947, reiste Sovjet-Samveldets regjering høsten 1944 overfor den norske regjering, som da var i London, spørsmålet om en revisjon av Svalbard-traktaten av 1920. Traktaten var i sin tid avsluttet uten Sovjet-Samveldets medvirkning, og det ble hevdet at den hverken tilgodeså Sovjet-Samveldets forsvar eller øvrige interesser på en tilfredsstillende måte. Den var dessuten undertegnet av to av de land som aktivt kjempet på Tysklands side mot de allierte, nemlig Italia og Japan. Den krig som pågikk, viste betydningen av en trygging av forsyningsveiene over Nordishavet, og Sovjet-Samveldet ønsket derfor ved siden av de økonomiske spørsmål, også å drøfte spørsmålet om felles forholdsregler angående forsvaret i disse egner.

Situasjonen var og er fremdeles etter folkeretten den at forsvarsforanstaltninger først kan settes i verk når traktaten er revidert, idet dennes artikkel 9 bestemmer at Norge forplikter seg til ikke å opprette eller tillate opprettet noen flåtebasis i de egner som er nevnt i artikkel 1 eller anlegge noen befestning i de nevnte egner, som aldri må benyttes i krigsøyemed.

Fra Sovjet-Samveldets side ble fremholdt at det hadde til hensikt å ta selve revisjonsspørsmålet opp offisielt på regulær måte, men at man hadde funnet

først å burde underrette Norge, som hadde suvereniteten over øygruppen, og at det gjaldt å få ordnet på en helt rettferdig måte disse spørsmål som berørte såvel Norges som Sovjet-Samveldets felles forsvarsinteresser og også de to lands økonomiske interesser. Angående de økonomiske interesser ble det fremholdt at Norge ikke på noen måte skulle lide noe tap i den anledning.

Fra norsk side ble det uttalt at den norske regjering ønsket å nå frem til en positiv løsning»
- her tror jeg vi skal stryke ordet «positiv», slik at det står

«nå frem til en løsning som kunne bidra til enn ytterligere å styrke det gode forhold som alltid hadde bestått mellom Norge og Sovjet-Samveldet, og som krigen hadde utdypet.

Det ble videre påpekt at da Sovjet-regjeringen etter at Svalbard-traktaten var undertegnet i 1920, erklærte at den ikke kunne anerkjenne på noen måte som juridisk bindende for seg noen løsning av Svalbardspørsmålet som ble brakt i stand uten Sovjet-Samveldets medvirkning, ble dette møtt med forståelse i Norge. Først etter at Sovjet-regjeringen ved en note av 16 februar 1924 hadde meddelt at den anerkjente Norges suverenitet over Svalbard, Bjørnøya innbefattet, og således fremtidig ikke ville gjøre noen innvending med hensyn til Svalbard-traktaten og bergverksordningen, foreslo den norske regjering for Stortinget 22 februar 1924 å godkjenne traktaten slik at den kunne ratifiseres fra norsk side. I 1935 tiltrådte Sovjet-Samveldet betingelsesløst traktaten»
- jeg tror vi her istedet for «betingelsesløst» heller skal bruke uttrykket «uten reservasjon», slik at det står:
«tiltrådte Sovjet-Samveldet uten reservasjon traktaten og har i de forløpne år aldri fremført noen klage over denne før henvendelsen i 1944.

Den norske regjering viste forståelse for»
- der tror jeg vi skal føye inn de to ord «det synspunkt», slik at det blir:
«viste forståelse for det synspunkt at krigen hadde brakt saken i en ny stilling, og med hensyn til forsvarsforanstaltninger på Svalbard var den av den oppfatning - og gikk ut fra at også de andre allierte makter som var parter i Svalbard-traktaten, var enige i det -»
- jeg tror vi skal si «i det» istedenfor «heri», som det står, det er mere norsk -
«at artikkel 9 enten burde bortfalle eller erstattes av en ny artikkel som tillater den militære utnyttelse av øygruppen,»
- og så tror jeg vi skal si:
«innpasset som regionalt ledd i en universell sikkerhetsordning»

- det holder seg nær til ordlyden av det som har vært formulert før.

«Videre ble det fremholdt at den norske regjering på det daværende tidspunkt ikke hadde konstitusjonell adgang til å drøfte en endelig ordning av de spørsmål det her gjelder. Dette kunne først skje etterat Norge var frigjort, og med Stortingets godkjennelse. Den norske regjering erklærte seg imidlertid villig til sammen med Sovjet-regjeringen å overveie muligheten for en avtale mellom Norge og Sovjet-Samveldet om den militære utnyttelse av øygruppen. En forutsetning for at en slik ordning kunne bli endelig, måtte imidlertid være en tilkjennegevingelse fra de andre mest interesserte makters side om at de anser den således avtalte militære utnyttelse for å være i fredens interesse. Den norske regjering var derfor villig til sammen med den sovjetiske regjering å gjøre henvendelse til de andre mest interesserte makter i sakens anledning.»

- Der tror jeg vi skal sette nytt avsnitt.

«I tilfelle av at Sovjet-Samveldet, etter at en revisjon av artikkel 9 var blitt bifalt av de kontraherende parter, skulle ønske å se Svalbard-traktaten avløst av en ny traktat, ville den norske regjering ikke motsette seg dette.

Under forutsetning av at sakens videre behandling skulle utstå til krigen var over, meddelte i april 1945 den norske regjering Sovjet-regjeringen at den ville være villig til å undertegne en foreløpig felleserklæring om saken, hvor det bl.a. skulle uttales at Norges og Sovjet-Samveldets regjeringer var enige om at det, under full opprettholdelse av Norges suverenitet over Svalbard, skulle bringes i stand en ordning med hensyn til den militære utnyttelse av øygruppen, som både kunne tjene til å fremme de to lands sikkerhet og kunne»

- her forandrer vi det til -

«innordnes som et regionalt ledd i utbyggingen av en internasjonal sikkerhetsorganisasjon. En endelig ordning kunne dog ikke komme i stand uten med det norske Stortings godkjennelse og med tilslutning fra de amerikanske, britiske, danske, franske, kanadiske, nederlandske og svenske regjeringer, hvis uttalelser ville bli søkt innhentet i fellesskap. Videre ble det foreslått å uttale at de to regjeringer var enige om at en opphevelse av Svalbardtraktaten bare kunne skje under iakttagelse av folkerettens regler, og at spørsmålet ikke skulle forelegges for Italia og Japan, som også hadde medundertegnet Svalbard-traktaten i 1920, men som under den siste krig hadde kjempet mot Norge og Sovjet-Samveldet og deres allierte.

Skjønt det gjennom de foreløpige drøftelser var konstatert at de to regjeringer var enige om at en

endring i eller opphevelse av Svalbard-traktaten bare kunne skje med samtykke av de andre opprinnelige signatarmakter, unntatt Italia og Japan, ble saken ikke forfulgt videre, og noen felles erklæring ble ikke undertegnet. Senere har ikke noe foreligget før saken ble drøftet uformelt i samtaler mellom Norges og Sovjet-Samveldets utenriksministre i Paris i august og i New York i november 1946.»

Ja - mere tror jeg ikke jeg som innledning skal si, men jeg ville være meget takknemlig om jeg på samme måte som i går kunne få gode råd av denne forsamlings medlemmer.

Formannen: Jeg føler meg sikker på at utenrikskomiteens medlemmer setter pris på at utenriksministeren også i denne sak søker samarbeid med komiteen, og jeg skal høre om der er noen av komiteens medlemmer som kunne ønske å uttale seg angående dette utkast til erklæring som utenriksministeren nå har referert for oss.

Hambro: Jeg vil først gjøre et par ganske små redaksjonelle antydninger.

På side 2, i den lange passus, ender man med å si: «I 1935 tiltrådte Sovjet-Samveldet traktaten uten reservasjoner og har i de forløpne år aldri fremført noen klage over denne før henvendelsen i 1944.»

Jeg er ikke sikker på om det ikke ville være en vinning å avdempe det uttrykk «aldri fremført noen klage», og istedet si: «aldri hatt noen bemerkninger å gjøre ved den». Hvis det står «aldri fremført noen klage», kunne det gi et inntrykk av at der har vært visse reservasjoner eller at der har vært visse drøftelser. Man kan finne et uttrykk som er adekvat uten å vekke noen slik forestilling.

Formannen: Unnskyld, men jeg oppfattet ikke hva hr. Hambro sa.

Hambro: Det står her at de aldri har fremført noen klage, men det faktiske forhold er jo at de ikke har gjort noen bemerkninger i det hele tatt, og jeg antydte altså at man ikke fikk inn det uttrykket «klage», som har en for sterk nyanse.

Den annen bemerkning er mere et spørsmål. Utenriksministeren korrigerer på side 4 det som står om «at det ikke skulle forelegges for Italia og Japan, som også hadde medundertegnet Svalbard-traktaten i 1920, men som under den siste krig hadde kjempet mot Norge eller Sovjet-Samveldet eller deres allierte.» «Eller» ble rettet til «og», men «eller» er jo det riktige.

Utenriksminister Lange: Det stemmer, for Italia var ikke med ...

Hambro: Så vil jeg foreslå at de 3 ordene «i den anledning» øverst på side 2 går ut, fordi de er overflødige.

Utenriksminister Lange: Det skulle da bli slik: «Angående de økonomiske interesser ble det fremholdt at Norge ikke på noen måte skulle lide noe tap.»

Hambro: Vi har naturligvis alle gjort den samme refleksjon når vi leste det som utenriksministeren fremførte her, at vi ikke har nevnt det som den norske almenhet gjerne ville ha krav på å vite, nemlig hva de russiske krav opprinnelig var. Jeg forstår betenkeligheten ved å nevne dette. Man gir ikke den norske almenhet full opplysning ved denne erklæring, og det er mulig - og jeg holder det personlig for sannsynlig - at det av reelle hensyn og av behandlingshensyn er riktig. Jeg var glad for at de opprinnelige russiske krav ikke var nevnt i «Tass»-kommunikeet, for saken er den at hvis disse krav blir nevnt i pressen i de to land, og diskutert meget sterkt i verdenspressen, blir det straks vanskeligere for den annen part å gå tilbake på dem. Det er mulig at det bør tillegges så megen reell vekt at man avholder seg fra å si noe mer enn hva her står. På den annen side har det jo vært nevnt, i Amerika særlig, hva disse krav gikk ut på, og det falt meg i den forbindelse inn om det ikke var mulig å innredigere i denne tekst noen linjer om at man på grunn av disse drøftelsers fortrolige og tillitsfulle karakter ikke har ønsket å gi noen offisiell meddelelse før de to parter var nådd fram til en felles forståelse, og at man nå ved en beklagelig indiskresjon - formen kan jo Utenriksdepartementet finne ut - har følt seg nødt til å avgi en redegjørelse. Nettopp fordi der i det russiske kommunike for de russiske aviser har stått «i norske og enkelte andre lands aviser», synes jeg det kunne tenkes å være en fordel at man fra norsk side markerer at det var mot våre ønsker at dette kom fram.

Utenriksministeren nevnte at der ikke er noen konklusjon; det er ganske riktig, og det er meget vanskelig å gi noen konklusjon. Men fra vår side er vel det faktiske forhold det at vi kan ikke innrømme at en fra vårt synspunkt sett utidig offentliggjørelse i pressen av visse kjensgjerninger har endret det materielle grunnlag for våre drøftelser av saken. Den står i nøyaktig samme stilling som før - om den enn er blitt noe mer ømfindtlig, muligens, ved denne offentliggjørelse. Visse antydninger som utenriksministeren ga til konklusjon, synes meg derfor å ramme noenlunde det faktiske forhold, og betone det som for oss er realiteten, at vi er villige til å fortsette vennskapelige drøftelser i håp om å nå frem til en ordning. Kommunikeet bør ikke fremtre som om det behandler en avsluttet episode, men som om det bare er en redegjørelse over et hittidig forløp av pågående drøftelser.

Støstad: Jeg er naturligvis klar over at det kan være meget vanskelig i et sådant kommunike å komme inn på det som faktisk var det russiske krav i 1944. Og selv om jeg naturligvis meget skulle ønske at det hadde vært mulig å få med også det, vil jeg allikevel ikke insistere på at det skal komme med. Men det er jo ganske gitt at hvis man unnlater å ta det med, vil de som førte denne sak i London, komme i et meget eiendommelig, for ikke å si uheldig lys like overfor den norske almenhet. For det er ganske gitt at hvis det fra russisk hold ikke var noe annet som kom enn et ønske om å få revidert Svalbard-traktaten, så ville man vel neppe ha tatt det så forferdelig alvorlig. Og det kan jo da se litt eiendommelig ut for dem som her hjemme nå etterpå får dette spørsmål forelagt, at den norske regjering ved det første vink om et ønske om å revidere en traktat erklærer seg enig i og er villig til å oppta forhandlinger, ja til og med gå så langt som til å være med på en felles-erklæring både om øygruppens forsvar og om økonomiske forhold på øygruppen. Jeg skjønner ikke at dette blir noe helt billede av det faktiske forhold. Det faktiske forhold er nemlig at det var ikke revisjon av traktaten som i og for seg var det essensielle i det russiske krav, det var eiendomsforholdet - en omstyrting av den gamle traktat med full eiendomsrett til Bjørnøya og delvis eller felles eiendomsrett til Svalbard-øygruppen. Nå, jeg skjønner grunnene hvorfor man ikke i dag har funnet å kunne ta det med, og det er klart at de mindre hensyn må vike for de større. Men jeg har villet gjøre disse bemerkninger her, slik at det iallfall i utenrikskomiteens protokoller skal være gjort oppmerksom på den mangelfullhet som dette kommunike i virkeligheten representerer. For øvrig skal ikke jeg gi meg til å rette noe i dette kommunike. Det forekommer meg dog at der kanskje på side 3 burde brukes noe andre ord. Det står nå:

«Videre ble det fremholdt at den norske regjering på det daværende tidspunkt ikke hadde konstitusjonell adgang til å drøfte en endelig ordning av de spørsmål det her gjelder.»

Det forekommer meg at denne setningen på sett og vis blir hengende noe i luften, når man ikke på forhånd vet hva det russiske krav gikk ut på. Hvis det hadde vært bare en alminnelig revisjon - naturligvis kan det sies at vi ikke har konstitusjonell rett til noen endelig avgjørelse der heller - hadde det vært noe annet. Men dette uttrykket her henger etter min mening faktisk sammen med det opprinnelige krav som er reist fra russerne, og derfor kan det bli litt uforståelig når man ikke kjenner bakgrunnen for det.

Sæverud: Jeg må i all beskjedenhet si at jeg føler meg helt ubetydelig i denne forsamling, og jeg skal fatte meg usedvanlig kort.

Jeg er redd for at vi med en så lang historie som dette innlater oss på den polemikk med Tass som vi i grunnen har vært redd for. Jeg har derfor laget et lite utkast, som jeg vil tillate meg å lese opp:

«Utenriksdepartementet beklager at de fortrolige forhandlinger som har vært ført mellom Sovjet-Samveldet og Norge, er kommet offentligheten for øre på det nåværende tidspunkt.

Forholdet er nemlig det at det ikke foreligger noen overenskomst mellom de to land, men alene et forslag som bl.a. det norske Storting skal ta standpunkt til.

De videre forhandlinger mellom S.S. og Norge skulle etter avtale finne sted i slutten av denne måned.

Det er ikke riktig når det i utenlandsk presse har vært fremholdt at U.S.A. og Storbritannia ikke har vært holdt a jour med forhandlingenes art og gang.»

Formannen: Er det så å forstå at dette skal fremsettes som forslag?

Sæverud: Nei, det er bare en prøveballong.

Andrå: Jeg bad om ordet i anledning av hr. Støstads bemerkninger. Det hørtes som han velvillig stiller seg til rådighet som slaktoffer, for etter det kommunike som sendes ut nå, og den pressediskusjon som kommer på grunnlag av det, burde jo London-regjeringen nesten stilles under riksrett for det den har innlatt seg på. Men man må huske på at her foreligger det to vidt forskjellige situasjoner. Trygve Lie ble kalt bort til Russland akkurat da russerne rykket inn i Norge. Den gang var det ikke noen øst- og vestblokk. Da forelå ikke det spørsmål at vi skulle ha en utenriksminister som skulle balansere på line mellom øst og vest og passe på ikke å falle av til noen av sidene. Når vi tenker på vinteren 1944-45 mens krigen ennå pågikk, hvordan forholdene var der oppe, tror jeg at om russerne hadde fremsatt krav overfor England og Amerika om at de skulle få besette Bjørnøya, hadde engelskmennene og amerikanerne sagt ja, vær så god. For der oppe var det den rene skipskirkegård. Gud vet hvor mange båter som gikk ned ved Bjørnøya fordi den ikke var befestet. Vi skal også huske på at vi sto i den situasjon, at overfallet på Nord-Russland foregikk fra Varangerfjorden. Til de tre havnene Vardø, Vadsø og Kirkenes kom alle forsyninger, alle soldater. Umiddelbart bak fronten som lå 4 -5 mil på den andre siden av grensen, bygget tyskerne flyplasser, og fra de flyplassene var det at de senket båtene, fordi man ikke kunne gi dem noen beskyttelse når de gikk opp under Bjørnøya. De bombet Murmansk, en by som var på 160 - 170 tusen mennesker, sønder og sammen fra norske flyplasser og fra norsk område. Den gang forelå det som sagt ikke dette

med en øst- og vestblokk, at vi skulle holde oss venner med begge parter. Antagelig var også de i vesten fullstendig enig med russerne i at de trengte forsvar iallfall på Bjørnøya og kanskje også på Svalbard. Det er meget forklarlig, og vi skylder de nordmenn takk som borte i London inntok det standpunkt som foreligger for oss i dag. Men heldigvis har de sagt at det først skulle godkjennes av det norske storting, og for Stortinget foreligger en endret situasjon. Russerne har forlatt Norge igjen. Vi kunne jo tenkt at russerne ville regne som så: Kan nordmennene - eller vil de - i fremtiden sørge for at forbindelsen østover til Murmansk og Arkangelsk ikke blir avbrutt, og at krigsoperasjoner mot oss ikke skal foregå fra norsk område? Den regjering som satt og stelte med det, hadde ikke anledning til å tøye seg noe særlig langt overfor russerne vinteren 1944-45. Den situasjon som Stortinget nå skal behandle, foreligger etter at vi har fått øst- og vestblokk, to stridende parter kan vi regne med, som utenriksminister Lange skal opptre som balansekunstner mellom. For det er ikke til å nekte nå lenger at vi har en øst- og en vestblokk. Utenriksministeren står i en ganske annen stilling og Stortinget står i en ganske annen stilling nå enn i 1944/45. Saken har nå utviklet seg til et internasjonalt stridsproblem. Under disse omstendigheter mener jeg vi nesten skylder dem som, antagelig med tungt hjerte, har utarbeidet det opprinnelige forslag til Russland o.s.v., å gi opplysning om russernes virkelige krav. Jeg tror også det vil styrke oss. For hører folk - både de her i landet og de utenfor landet - de opprinnelige krav, vil de se atskillig nådigere på det som er foregått når vi offentliggjør kommunikeet. Både av hensyn til dem som stelte med dette der borte - det bør ytes dem så megen rettferdighet - og av hensyn til sakens fremtidige behandling bør det hele offentliggjøres. Jeg vil antyde som en slags negativ konklusjon at man sier som så, at hvis Stortinget, som vil bli forelagt dette, vil gi det sin billigelse, vil forhandlingene med russerne bli ført videre - eller noe i den smak.

Lavik: Det er ikkje lett for meg å taka ordet i ei sak som kjennest så vanskeleg for meg som denne, men når den vyrde utanriksminister spurde kva vi syntest om desse to ting, anten dei opphavlege russiske krava skulle takast med i dette kommunike eller ikkje takast med, så vil eg seia at eg kjenner det mykje sterkare og betre frå norsk side om dei kjem med. Slik var det frå fyrst av, og såleis kjenner eg det noko enno. Men etter det som er sagt her i dag, serleg dette som hr. Hambro peika på, kjenner eg det slik at eg ikkje kan gje Utanriksdepartementet noko råd i så måte. Eg er i denne saka for lite inne i det diplomatiske miljø og i heile den diplomatiske språkbruken. Men frå norsk synsstad og frå norsk måte å kjenna på vil eg seia at det vert mykje sterkare å få nemnt det. Og eg meiner at

også dei mennene som tok dette opp i London, ville ha stått i mykje betre ljøs - kanskje det var litt stridt sagt, men i alle fall i betre ljøs - om dette hadde vorte nemnt. Men det kan godt henda at det reint diplomatisk ligg slik til rette at det er klokast i den situasjonen som vi no er inne i, å lata det fara.

Derimot har eg hug til å seia lite grann om korleis det norske folket vil reagere, i alle fall den luten av det norske folket som eg kjenner best til. Dersom dei opphavelige krave vert nemnde i dette kommunikeet, vil det norske folket skjønna det som er gjort. Det norske folket på Vestlandet, som eg kjenner til, vil skjønna det. Dei vil skjønna at situasjonen var slik at det norske riksstyret her måtte tøya seg så langt som råd var, og dei vil ikkje undra seg heller over at det har tøygt seg så langt. Men dersom ingen ting blir nemnt, vil det norske folket undra seg, og dei vil stussa på det. Når eg tenkjer på det, ville både Riksstyret og no Stortinget som tek ansvaret for dette, stå mykje sterkare ute i det norske folket om dei opphavelige russiske krav vert nemnde. Men om det er klokt i denne vanskelege utanrikspolitiske stoda å gjera det av omsyn til Sovjet, det vågar eg ikkje å seia noko meir om. Dersom den tilleggsredaksjon som hr. Hambro nemnde om den fortrulege måten som alt dette var teki opp på og førd på, kunne koma inn i kommunikeet på ein god måte, trur eg at det norske folket ville forstå det betre, det ville òg vera med å gjera at reaksjonen ute i folket ikkje vart så sterk. Det norske folket kan no lesa litt mellom linene også, dei har lært seg det i dei 5 krigsåra som fór, dei kan lesa nokså godt mellom linene, og om noko slikt vart sagt, trur eg det ville døyva på den nokså kvasse reaksjonen. Dette hadde eg hug til å seia så langt eg kjenner stoda, og eg trur at eg kjenner stoda for ein god del mellom dei breie lag av folket ute på Vestlandet.

Friis: Det var enkelte konkrete antydningar som jeg gjerne ville gi. Jeg ser at de engelske aviser skiller sterkt mellom de facto- anerkjennelsen i 1924 og de jure- anerkjennelsen i 1935. Det står på side 2 i midtavsnittet meddelt at «Først etter at Sovjet-regjeringen ved en note av 16 februar 1924 hadde meddelt at den anerkjente Norges suverenitet over Svalbard -». Det heter i andre kommentarer «de facto anerkjente». Jeg vet ikke om det har noen betydning, om det kan komme noen innvending fra russisk side der. I slutningen av dette kapitlet er jeg enig med hr. Hambro, og jeg kunne gjerne være med på å gå lenger i å styrke uttalelsen der. Det faktiske forhold er, såvidt jeg har bragt i erfaring, at Norge utstedte en lov i 1925 om skatt på bedrifter, personer og selskaper på Svalbard, enten de var på norsk eller på annet territorium, og at den norske lovgivning på Svalbard ble respektert av Sovjet-regjeringen, som altså ikke bare ikke har fremført noen klage, men også har anerkjent norsk lovgivning der.

Når det gjelder side 3, siste avsnitt, var jo hensikten med den meldingen ikke bare å gi en korrekt fremstilling, men å gi en fremstilling som viser at saken har vært behandlet i London ikke bare av den norske regjering, men også på et bredere partimessig grunnlag. For å få en beroligende virkning innad, synes jeg det må være nødvendig å iallfall antyde noe om den komiteen. Det er riktig naturligvis som hr. Hambro sa i går, at det ikke var noen partirepresentanter som var oppnevnt i denne komite, men i dette tilfelle er hr. Hambro så å si et parti alene. Jeg har ikke trang til å trekke hr. Hambro inn i noe som han ikke har lyst på, men hr. Hambros navn i denne forbindelse vil virke beroligende på det norske folk, for de vil da se at det ikke bare har vært Regjeringen, men at det har vært flere som har vært med på det. Jeg ville iallfall gjerne at det skulle stå noe slikt som at «etter at saken var blitt drøftet på bredere grunnlag» eller «med en rekke andre» eller lignende.

Så er det videre det avsnitt hvor felleserklæringen refereres. Der synes jeg jo ikke at det som står her helt dekker felleserklæringen. Felleserklæringen gikk utvilsomt lenger enn den alminnelige leser her vil få inntrykk av, som ikke kjenner til felleserklæringens ordlyd. Det står: «under full opprettholdelse av Norges suverenitet over Svalbard, skulle bringes i stand en ordning med hensyn til den militære utnyttelse av øygruppen.»

Var ikke pointet der at det i felleserklæringen stod «en felles militær utnyttelse», og bør ikke det i sannhetens navn også da komme fram for at leserne skal få det riktige inntrykk av hvor langt man var villig til å gå i London?

Til slutt: Med hensyn til konklusjonen ville jeg også gjerne - for at folket som leser denne meldingen, ikke skal få inntrykk av at vi er villige til å forhandle videre under press av det som nå er foregått - at det skulle komme med en henvisning til forbundspakten, at man i samsvar med forbundspakten eller i samsvar med charterets § 33 er innstillet på fremdeles å fortsette forhandlingene, slik at vår konklusjon blir innflettet i en linje i samsvar med pakten i det felles Nasjonenes Forbund som vi nå, begge parter, er med i.

Utheim: Dette utkast får vi oss forelagt her nå. Ingen av oss har sett det før det leses opp fra utenriksministerens side. Jeg synes dette kommuniqué er så viktig at jeg vil spørre: Kan det ikke bli anledning til å gi oss et par timers frist for å se på dette hver for oss, og at vi kanskje da kan samles i et møte i ettermiddag? Det er et spørsmål.

Jeg skal allerede nå komme med noen bemerkninger til det utkast som foreligger. Jeg synes at skal kommuniquéet utsendes sådan som dette utkast lyder, kommer Regjeringen i London i en meget uheldig stilling.

På den annen side vil jeg si at jeg vurderer de hensyn som har ført til at man i Utenriksdepartementet ikke har tatt med de opprinnelige punkter fra russisk side. Forhandlingstaktisk tror jeg det er riktig at de ikke tas med, og at det vil skade de fremtidige forhandlinger om de tas med. Kunne man ikke muligens søke å omredigere hele dette avsnitt på den måte at da dette krav fra russisk side ble fremsatt, var vi jo dog i krig, og det var store realpolitiske interesser i å få dette område befestet. Det vil være en forståelig begrunnelse for London-regjeringens opptreden. Jeg tror at man ved å omredigere dette avsnitt kanskje kan komme utenom det meget uheldige inntrykk man får av det som her er passert, og allikevel sløyfe eller rettere sagt ikke ta med de opprinnelige russiske krav. Det er også det å si til det at de russiske krav jo ikke er fremsatt skriftlig. Det vil alltid bli uenighet og prosedyre om dette er kravene, når de ikke foreligger skriftlig. Men kan man ikke anføre at det i den krig vi var i, var sterke realpolitiske interesser i at dette område ble befestet, og at det er begrunnelsen for at man gikk med på dette?

En ting til vil jeg ha sagt: Jeg synes det er en mangel ved kommunikéet at det ikke har noen konklusjon. Nå er freden igjen inntrådt. Vi har fått De forente nasjoner, og jeg kan ikke se annet enn at det er i vår interesse å få hele denne sak inn for et internasjonalt forum. Kan der ikke sies noe mer detaljert om at - ja, jeg husker ikke nå disse paragrafer i charteret -

Formannen: § 43.

Utheim: Javel, - at denne pakt vi har gitt vår tilslutning til - både Sovjet og Norge - gjør det nå nødvendig at denne sak behandles i overensstemmelse med de regler. Det ville være en konklusjon som ville passe meg, hvis det er mulig. Men ellers ber jeg om at vi får noen timer til å se på dette hver for oss, for muligens å drøfte det i et senere møte. Det er det jeg har å si på det nåværende tidspunkt.

Formannen: Jeg har tegnet meg selv for et par bemerkninger. Jeg får kanskje lov til å komme med dem nå. Jeg er klar over at det er nødvendig at der gis en utredning i denne sak fra den norske regjering. Det er ikke tilstrekkelig med det korte kommuniké som ble sendt ut den første dag da meldingen i avisene fra Times' korrespondent o.s.v. forelå. Det er nødvendig at det gis en utredning, kanskje særskilt etter at Sovjet-regjeringens melding, Tass-meldingen, er kommet, som slår fast at der er enighet mellom den norske og den sovjetiske regjering om felles forsvar av Svalbard. Det kan ikke bli stående uten at det blir gitt en melding om dette fra den norske regjering og det snarest mulig. Jeg er enig i, og jeg tror at alle her i

komiteen i grunnen er enig i den form som Utenriksdepartementet nå er kommet fram til, og at man snarest mulig skal meddele den sovjetrussiske ambassadør at det er vår hensikt å offentliggjøre et kommuniké av dette innhold. Det er mitt inntrykk etter å ha lest kommunikéet, at det av hensyn til det gjensidige forhold forhandlingsmessig og på annen måte, det vennskapelige forhold, som består mellom oss og Sovjet-Unionen, ikke skulle være noe egentlig betenkelig ved at man lot det gå ut. Jeg er enig med hr. Utheim i at det selvfølgelig er så at det er Regjeringen som skal avgi kommunikéet og ta ansvaret for det. Vi skal ikke her treffe noen beslutning, vi skal uttale oss og gi råd, og jeg kan godt forstå at medlemmene kanskje ønsker å tenke litt på det hver for seg, sånn som hr. Utheim sa. Dersom utenriksministeren finner at det praktisk kan gjøres, kunne vi nå utsette våre forhandlinger etter at de som har ønsket det - det er flere som ennå vil uttale seg ytterligere - har uttalt seg, og kanskje ta et nytt møte i ettermiddag for eksempel kl. 18 eller 18 ½ .

Utheim: Klokken 17!

Utenriksminister Lange: Vanskeligheten ved å ta møtet så tidlig som kl. 17 er at det er forberedende statsrådsdag. Vi har foreløpig måttet utsette forberedende statsråd. Å ta det så tidlig som kl. 17 er praktisk umulig, for jeg tror at ikke bare jeg, men de av regjeringens medlemmer som har vært med på detaljbehandlingen av denne sak og som er til stede her, gjerne også fortsatt vil delta i dette møte for å høre de råd som kommer. Jeg ville heller foreslå 18 ½ eller noe slikt.

Formannen: Kunne det ikke passe komiteens medlemmer å si 18 ½? Vi må jo først og fremst ta hensyn til utenriksministeren og Regjeringens medlemmer i denne sak.

Utheim: Jeg skal dessverre i en stor middag kl. 19 og jeg har sagt ja takk til den - men vel.

Formannen: Hvis hr. Utheim blir første taler i ettermiddag kl. 18 ½, så kunne vi kanskje klare det.

Flere medlemmer: Kl. 18.

Statsråd Lange: Ja, si kl. 18.

Formannen: Hvis ingen bemerkninger fremkommer, går jeg ut fra at komiteen er enig i at vi holder et nytt møte i ettermiddag kl. 18.

Utheim: Jeg har lyst til å høre utenriksministerens foreløpige uttalelser om det jeg antydet.

Formannen: Jeg vil gjerne si i tilslutning til det som er sagt her fra hr. Støstad og hr. Andrå, at det er selvsagt så at det ville vært ønskelig om man i dette kommunike kunne gi den hele og fulle faktiske sammenheng fra første begynnelse, men jeg tror ikke at det, alt det som foreligger tatt i betraktning, er nødvendig, og jeg tror heller ikke at det av hensyn til Regjeringen i London er nødvendig at det skjer akkurat nå. Jeg har hørt på de uttalelser som falt angående den vanskelige stilling Regjeringen i London hadde under behandlingen av denne sak, og jeg vil i tillegg til det gjerne nevne et par ting når det gjelder det militære spørsmål vedrørende Svalbard.

Vi må ikke glemme, synes jeg, at den norske Regjering ble nødt til å brenne og ødelegge alle våre anlegg på Svalbard, hvilket kostet oss mange, mange millioner. Vi måtte evakuere en befolkning, voksne og barn, på mange hundre mennesker og måtte legge øde hele det samfunn deroppe, som var bygget opp gjennom årrekker, på grunn av at vi i overensstemmelse med Svalbardtraktatens bestemmelser ikke hadde noe som helst slags forsvarsanlegg deroppe. Det hendte oss. Russerne måtte gjøre det samme. Ved siden av oss hadde også russerne gjennom mange år bygget opp et samfunn på Svalbard med mange tusen mennesker i virksomhet. De måtte også rive ned og ødelegge alt det som de hadde bygget opp, og de måtte evakuere alle sine arbeidere og hele den befolkning på flere tusen mennesker, som var der. Situasjonen i dag er den at vi er gått i gang med å bygge opp på ny dette samfunn oppe på Svalbard, og vi har planer om større utvidelser av vår næringsdrift og spesielt av vår kulldrift deroppe. Og det er jo, som utenriksministeren nevnte i sin redegjørelse i går, opplyst at russerne gjør det samme. Russerne går også i gang nå av full kraft med å bygge opp et nytt samfunn der oppe. Ut fra denne faktiske reelle situasjon synes jeg at det kan være grunn til å drøfte eller å diskutere den interesse som måtte foreligge når det gjelder det militære forsvar av Svalbard, og man må også i tillegg til det ta hensyn til de erfaringer som krigen har gitt oss. Krigen har vist den betydning Svalbard har som et militærstrategisk område. Det kommer vi ikke fra, og fra russisk side vil dette bli hevdet - også i Sikkerhetsrådet, hvis saken kommer inn for FN. Derfor må vi ta standpunkt til det militære forsvar der oppe.

Jeg har funnet det riktig å si dette sånn rent i sin alminnelighet uten dermed å ta noe endelig standpunkt til realiteten på det nåværende tidspunkt.

Når det gjelder spørsmål som nå foreligger for oss, den erklæring som skal sendes ut, så er jeg, fordi jeg finner det nødvendig at en erklæring avgis, tilbøyelig til å godta den i det vesentlige i den form den her foreligger

fra departementets side, kanskje med de mindre redaksjonelle rettelser som er foretatt. Jeg synes at stort sett er det et godt utkast til erklæring. Hr. Sæverud hadde et eget forslag. Også det kommer selvfølgelig litt bardus på oss. Men jeg tror nok at så meget som det som står her i utkastet, må man si, og man behøver etter min mening ikke av den grunn å frykte for å komme opp i noen polemikk. Så forsiktig tror jeg erklæringen er formet. Det eneste er at jeg på et enkelt punkt har litt av den samme frykt som hr. Friis. Jeg tror vi må være varsomme så vi ikke i kommunikeet på noen måte gjør situasjonen bedre enn den er. Det forekommer meg at vi kanskje ikke kan unngå å bruke ordene felles forsvar, som hr. Friis nevnte, for å være helt overensstemmende med det faktiske forhold. Det er en redaksjonell ting, som jeg ikke skal uttale meg endelig om.

Med hensyn til spørsmålet om konklusjon, så er det også noe man skal overveie. Mitt første inntrykk da jeg hørte erklæringen, var at det ikke var nødvendig med noen konklusjon. Men skulle man finne en konklusjon nødvendig, tror jeg den konklusjon hr. Utheim var inne på, kan være formålstjenlig, altså at man med noen ord til slutt penser saken inn i FN's organisasjon og henviser til charteret. Hvis det kan sies i en eller annen setning til slutt, tror jeg at ingen av oss i virkeligheten vil ha noe å bemerke til det.

Strand Johansen: Det er naturligvis meget vanskelig for oss å ta stilling til utkastet til kommuniké, ikke bare fordi vi får det utlevert nå, men også fordi kommunikeet henviser til forhandlinger som har funnet sted, og gjengir de synspunkter som sovjet-regjeringen og den norske regjering har fremholdt under forhandlingene, uten at vi, når vi skal ta stilling til kommunikeet, har anledning til å sammenholde denne gjengivelse med de dokumenter som foreligger i saken, de beretninger som er gitt av utenriksminister Lange.

Utenriksministeren sa i dag at han ville advare mot at man fra norsk side innlot seg i polemikk med Tass om hvordan saken hadde forløpet, og kommunikeet skulle da også være utarbeidet slik at det ikke gav anledning til noen polemikk. Men jeg har inntrykk av at kommunikeet ikke helt svarer til denne hensikt, idet i hvert fall på et par punkter, så vidt jeg kan skjønne, går gjengivelsen av det som foregikk under forhandlingene, over i, om jeg så må si, påstander fra norsk side, uten at den alminnelige leser klart kan avgjøre hvor gjengivelsen slutter og hvor en påstand begynner. F.eks. allerede på side 1: Er det så å forstå at annet avsnitt er en gjengivelse av det som ble fremholdt fra norsk side under forhandlingene, eller er det en påstand eller konstatering som den norske regjering gjennom sitt kommuniké vil gi saken i dens alminnelighet? (Det er der hvor det står i traktaten om Norges

forpliktelser). En lignende sak har vi i tredje avsnitt på side 2, hvor det heter:

«Det ble videre påpekt at da Sovjet-regjeringen etter at Svalbard-traktaten var undertegnet i 1920, erklærte at den ikke kunne anerkjenne på noen måte som juridisk bindende for seg noen løsning av Svalbardspørsmålet som ble brakt i stand uten Sovjet-Samveldets medvirkning, ble dette møtt med forståelse i Norge.»

Men så kommer det:

«Først etter at Sovjet-regjeringen ved en note av 16 februar 1924 hadde meddelt at den anerkjente Norges suverenitet over Svalbard, Bjørnøya innbefattet, og således fremtidig ikke ville gjøre noen innvending med hensyn til Svalbard-traktaten og bergverksordningen, foreslo den norske regjering for Stortinget 22 februar 1924 å godkjenne traktaten slik at den kunne ratifiseres fra norsk side. I 1935 tiltrådte Sovjet-Samveldet betingelsesløst» - eller «uten reservasjoner» - «traktaten og har i de forløpne år aldri fremført noen klage over denne før henvendelsen i 1944.»

Her går altså denne gjengivelse av det som ble fremholdt under forhandlingene, åpenbart over i en annen form for fremstilling, uten at det tydelig fremgår at dette er noe annet enn det som ble fremholdt.

Jeg har også noen andre bemerkninger til utkastet. Det er vel det norske standpunkt som gjengis her:

«Først etter at Sovjet-regjeringen ved en note av 16 februar 1924 hadde meddelt at den anerkjente Norges suverenitet over Svalbard, Bjørnøya innbefattet, og således fremtidig ikke ville gjøre noen innvending med hensyn til Svalbard-traktaten og bergverksordningen ...»

Jeg kjenner ikke til hvordan det heter i selve anerkjennelsen av Norges suverenitet, men her fremstilles det som om Sovjet-regjeringen har forpliktet seg til for fremtiden ikke å ta opp dette spørsmål om Svalbardtraktaten, og jeg kan ikke innse annet enn at den annen part må oppfatte det som en polemikk mot at Sovjet-regjeringen nå har reist spørsmålet igjen. Den samme hensikt er det da vel også i dette at i 1935 tiltrådte Sovjetregjeringen traktaten uten reservasjoner. Fra hr. Friis' side ble det pekt på at utenlandske aviser fremholder at i 1924 tiltrådte Sovjet-Unionen denne traktat de facto og så i 1935 de jure, ett år etter at Sovjet-Unionen hadde gått inn i Folkeforbundet. Da henger vel det forhold at Sovjet-regjeringen i 1935 anerkjente denne traktat de jure, sammen med Sovjet-Unionens inntreden i Folkeforbundet, så vidt jeg kan forstå. Jeg er ikke sikker på at det er det som foreligger, men jeg antar at Sovjet-Unionen som medlem av Folkeforbundet også måtte anerkjenne de gjeldende traktater de jure. Jeg reiser dette spørsmål

hovedsakelig av den grunn at jeg vil ha brakt på det rene om ikke dette er forholdet, slik at man skal unngå en polemikk i dette spørsmål. Jeg ville også gjerne hatt anledning til å trekke en sammenligning med den erklæring som ble avgitt fra norsk side i april 1945. Likesom hr. Friis har fremholdt, har jeg inntrykk av at denne erklæring var mer bestemt enn den gjengivelse som blir gitt her i kommunikeet. Jeg kan heller ikke huske av den opplesning jeg har hørt her to ganger - første gang den ble lest og så denne opplesning her i går av utenriksministeren - om det er så bestemt sagt i den norske erklæringen som at den skulle «innordnes som et regionalt ledd i utbyggingen av en internasjonal sikkerhetsorganisasjon.»

Et annet spørsmål jeg ønsker å reise i denne forbindelse, er hvorvidt det fremgår av det som ble fremholdt fra norsk side, at man ville søke innhentet disse uttalelsene fra de nevnte stater i fellesskap. Det skulle tyde på at den norske regjering der antydte at man ved en konferanse eller på lignende måte i fellesskap av disse statene skulle ta stilling til den endelige ordning. Et mindre viktig spørsmål er hvorvidt det skal stå «eller» eller «og» i den endelige formuleringen. Det er ikke viktig for meg. Men Italia og Japan tilhørte aksemaktene, og det var ved felles anstrengelser fra alle allierte at man seiret både over Tyskland og Italia og Japan, slik at også uttrykket «og» på begge steder godt kan forsvares og gjengir mer det virkelige forhold enn det rent formelle forhold man vel vil påberope seg, hvis man setter ordet «eller». Men jeg tillegger ikke dette noen stor betydning.

Men det mangler ett punkt i dette kommunikeet, som jeg tror det er riktig å fremholde, selv om det er nevnt i Utenriksdepartementets kommunike av 10 januar 1947, nemlig at den engelske og amerikanske regjering hele tiden har vært holdt underrettet om forhandlingenes gang.

Så et lite redaksjonelt spørsmål til slutt. Kommunikeet slutter slik:

«Senere har ikke noe foreligget før saken ble drøftet ...»

Hele saken har jo hele tiden foreligget, det måtte i tilfelle være noe nytt som ikke har foreligget i den retning.

Så er det den del av Tass-kommunikeet som utenriksministeren refererte, hvor det er henvist til 10 januar 1947. Kunne det ikke tenkes at man der har for øye nettopp det kommunike som Utenriksdepartementet offentliggjorde den 10 januar? Det er jo egentlig det første offisielle kommunike som foreligger i saken.

Monsen: Det gjelder forretningsordenen. Jeg mener at dette møte burde avsluttes nå uten noen ytterligere debatt. Vi skal ha møte igjen kl. 6. Jeg kan tenke meg at Utenriksdepartementet kanskje vil ha atskillig arbeid i denne tiden etter de uttalelser som er falt her, og det er

også andre ting som skal gjøres i mellomtiden, så det ville være det beste å avslutte møtet nå og fortsette kl. 6.

Formannen: Som talere er inntegnet herrene Hambro, Natvig Pedersen, Bettum og utenriksministeren, og jeg hadde tenkt at vi etter vanlig praksis skulle holde på til kl. 3. Men det er ikke meg imot å slutte nå. Jeg skal kanskje, siden ikke alle har hørt felleserklæringen av 9 april, som hr. Strand Johansen kom tilbake til og stillet visse spørsmål i forbindelse med, kort få lov å referere det som er viktig for diskusjonen. Det lyder slik:

«Den norske regjering og den sovjet-russiske regjering,

som mener at nøytraliseringen av Svalbard, uttalt i Paristraktaten om Svalbard av 1920, har vist seg å være ugjennomførlig og at en opprettholdelse av dette prinsipp ville være i åpenbar strid med de to lands interesser,

som ønsker å istandbringe en ordening med hensyn til den militære utnyttelse av øygruppen som både kan tjene til å fremme de to lands sikkerhet og vil kunne betraktes som en regional utbygging av en internasjonal sikkerhetsorganisasjon,

er, idet de vil avvente uttalelser som i fellesskap skal innhentes fra Frankrikes, Det Forente Kongerikes, De Forente Staters, Canadas, Sveriges og Nederlandenes regjeringer, og under forbehold av det norske Stortings godkjennelse av en endelig ordening, blitt enig om følgende bestemmelser:»

- og så kommer konklusjonen:

«Forsvaret av Svalbardøygruppen er et fellesanliggende for Norge og Sovjet-Samveldet.»

Jeg vil gjerne gjøre oppmerksom på at russerne under forhandlingene benyttet uttrykket «a joint defence» - fellesforsvar. Fra norsk side ble det sagt at forsvaret er et fellesanliggende, og det er gjort med hensikt, og det er også kommet fram under ambassadør Andvords underhandlinger i Moskva med Molotov. Jeg vil gjerne i anledning av det som ble sagt av hr. Friis og likeledes av hr. Strand Johansen, understreke at konklusjonen i denne erklæring er den korte setning:

«Forsvaret av Svalbardøygruppen er et fellesanliggende for Norge og Sovjet-Samveldet.»

Dette vil jeg også nevne til korrigerende av mine uttalelser for et øyeblikk siden.

Foruten denne sak, dette kommunikeet, har vi også spørsmålet om hvilken form vi skal nytte, når det gjelder den videre behandling i Stortinget, om vi skal trykke utenriksministerens redegjørelse i dag eller ei. Det må også behandles i dag. Hvis medlemmene ikke har noe imot det, foreslår jeg nå at herrene Hambro, Natvig Pedersen, Bettum og utenriksministeren får ordet til noen korte

uttalelser, og at vi så utsetter forhandlingene til i ettermiddag kl. 18.

Andrå: Jeg vil også gjerne få komme med en kort bemerkning.

Formannen: Det må være en ganske kort bemerkning.

Hambro: Jeg er sterkt i tvil om det er noe særlig tilfredsstillende å utsette til kl. 6 å vedta noe endelig. Skulle det ha noen hensikt, mener jeg at man måtte utsette det til i morgen tidlig og gi departementets folk anledning til eventuelt å innarbeide de bemerkninger som her er falt, i en revidert tekst som man da kunne få omdelt. Personlig er jeg avskåret fra å møte i ettermiddag, og jeg ville gjerne gjøre et par bemerkninger til det som har vært sagt her, til eventuell ytterligere veiledning.

Jeg forstår meget godt det som ble anført av hr. Utheim, og går ut fra at også utenriksministeren vil overveie det å få trukket litt i forgrunnen den militære situasjon, slik som den var i 1944. Det er mulig at man også i det første avsnitt kunne få understreket noe. Der står nå bare at

«Traktaten var i sin tid avsluttet uten Sovjet-Samveldets medvirkning, og det ble hevdet at den hverken tilgodeså Sovjet-Samveldets forsvar eller øvrige interesser på en tilfredsstillende måte.»

Det ble brukt sterkere uttrykk fra russisk side, og hvis man her føyet til det som ble sagt, at den fortsatte beståen var utålelig for Russland, så får man med en gang sterkere markert den vanskelighet som Norge befant seg i. Men jeg er enig i at vi ikke bør trekke fram og ikke godt kan trekke fram det som alene var en muntlig uttalelse av Molotov, som vi ikke har noen skriftlig bekreftelse på. Jeg minner om det utenriksministeren refererte, at da Molotov i New York hadde gjort enkelte bemerkninger og han ba om å få dem skriftlig, så fikk han dem ikke skriftlig. Vi må ikke risikere å få noen polemikk på grunn av at vi her refererer uttalelser som vi ikke har fått i skriftlig form.

Det er mulig at man ved gjennomgåelsen finner at hr. Strand Johansen har noen rett i at det ikke alltid er skjelnet skarpt nok mellom det som er sitat av russisk standpunkt og det som er norsk svar eller kommentar. Jeg vil bare be om at man ser på det.

Hva angår det som ble nevnt av hr. Støstad, så tror jeg at man i det avsnittet som han nevnte på side 3, hvor det står - det er linje 5 fra oven: «Videre ble det fremholdt at den norske regjering på det daværende tidspunkt ikke hadde konstitusjonell adgang til å drøfte en endelig ordning av de spørsmål som det her gjelder» - kunne få mer markert at man «ikke hadde konstitusjonell adgang til å drøfte noen endelig ordning som betinget en endring i suverenitetsforholdet». Det er jo det faktiske, og

derigjennom får man også markert det som det var spørsmål om.

Det ble nevnt av hr. Friis at det kunne være en vinning å få gitt uttrykk for at Regjeringen hadde rådført seg med andre i London. Det er imidlertid umulig å si at det skjedde noen rådføring med andre grupper eller andre partier. Det faktiske forhold er at det som foregikk, var holdt så konfidentielt at jeg for min del anså meg for helt avskåret fra overhodet å referere det for de kolleger i Stortinget av mitt parti som var i London, og jeg skulle anta at heller ikke dr. Ræstad refererte eller drøftet noe med hr. Utheim eller med andre, fordi det var pålagt oss så sterkt å bevare det meget hemmelig. Men det kunne naturligvis sies i en eller annen form at Regjeringen under rådslagning med de presumptivt mest sakkyndige som var til stede i London -

Friis: - etter at dette var behandlet av en komite utenfor Regjeringen.

Hambro: Ja, forholdet er at det gir ikke noe ganske riktig bilde. Det ble alene i siste instans behandlet av den komite som ble nevnt. De svar som ble gitt, og den instruks som ambassadør Andvord fikk, var et resultat av drøftelser av et utvalg bestående av utenriksminister Lie, dr. Ræstad, dr. Arne Ording og meg. Den komite hvori sendemennene deltok, foretok en redaksjonell finpussing av de endelige dokumenter som skulle overleveres, men det går naturligvis an å finne en form for det. Jeg er enig i at man muligens her skaper et inntrykk som ikke helt ut svarer til virkeligheten når det gjelder Regjeringens stilling i London og de som i London samarbeidet med Regjeringen, derved at man ikke nevner alt det som fant sted. Jeg tror man kan ta det med ro, der vil bli anledning til å få det nevnt siden, og Stortingets medlemmer vil jo i hvert fall være orientert, slik at man ikke behøver å nære noen engstelse likeoverfor det. Jeg tror også - i likhet med hr. Friis - at man muligens burde lempe noe på redaksjonen nederst på side 3 og øverst på side 4,

«under full opprettholdelse av Norges suverenitet over Svalbard, skulle bringes i stand en ordning med hensyn til den militære utnyttelse av øygruppen ...»

Muligens er det riktig å bringe inn det uttrykk der, at man fra norsk side erklærer den for et felles anliggende, slik at det ikke kan sies at man her gir et referat som ikke er helt ut korrekt i enhver henseende. I likhet med komiteens formann har jeg inntrykk av at kommunikeet i det store og hele er uangripelig. Det har en 3-sidig hensikt. Det har adresse til den norske almenhet. Den blir ikke fullt orientert og kan vanskelig bli det av de grunner som både utenriksministeren og vi andre kjenner. Så har det en adresse til Russland, hvor det er om å gjøre ikke å fremkalle polemikk, og endelig har det en adresse

til England og Amerika, til almenheten og til pressen i de land. Der går jeg ut fra at utenriksministeren vil fortsette gjennom våre ambassadører ute å holde regjeringene fullt underrettet om det som skjer. De vil forstå og vite å vurdere at vi ikke begynner å prosedere og ikke trekker i forgrunnen de ting, som, hvis de blir understreket, vanskeliggjør et russisk tilbaketog. Forholdet er jo det at muntlig oppga Russland kravet om Bjørnøya. Det ble ikke gjentatt likeoverfor ambassadør Andvord, det ble betraktet som skjøvet helt til side. Hvis vi nå trekker frem at dette krav har vært reist, viser all historisk erfaring at vi lett kan bringe det under diskusjon igjen og bringe den russiske regjering til å ta det opp. Jeg tror at disse hensyn er så store at personlige og til en viss grad politiske hensyn til dem som har vært medarbeidere, ganske må vike for dem.

Hvorvidt man skal markere her at den engelske og den amerikanske regjering har vært holdt underrettet på ethvert punkt, overlater jeg til Utenriksdepartementet. Der er jo den vanskelighet ved det at den franske regjering ikke har vært holdt underrettet før på et sent tidspunkt, og at den første underretning som ble gitt til engelsk og amerikansk hold - om jeg ikke husker feil - ble gitt uten samråd med Russland, men helt fortrolig for å dekke oss.

Hva det angår å innredigere i siste passus en henvisning til de Forente Nasjoner, har jeg min foreløpige tvil om ønskeligheten av det. Det bør unngås å skape det inntrykk hos den russiske regjering, at vi som tidligere har erklært oss villig til å betrakte dette som et norsk-russisk fellesanliggende, nå plutselig vinker med som en trusel at vi kan bringe saken inn for de Forente Nasjoner. Det vil alltid stå oss åpent under de fortsatte forhandlinger, men jeg tror ikke man skal vinke med det på dette tidspunkt. Det vil jeg gjerne ha nevnt.

Hvis det er mulig å vente til imorgen formiddag, tror jeg at det er en meget god regel at man skal sove på det man undertegner. Om vi møtes igjen kl. 6, er jeg ikke sikker på at vi har hatt tid til å gjennomarbeide saken stort mer enn vi allerede har gjort nå, og utenriksministeren og Utenriksdepartementets folk vil ikke ha fått den tilstrekkelige tid til å forsøke å innarbeide i teksten det de etter en drøftelse seg imellom finner er verdig til å bli innarbeidet etter den diskusjon som har vært her. Hvis reelle hensyn tilsier at man er nødt til å gi denne erklæring i aften, må man bøye seg for det. Hvis ikke ville jeg anse det for en vinning om man kunne ha et møte tidlig i morgen og se hvorledes den endelige tekst vil være når man får den gjennomarbeidet fra deres side som har gitt oss dette utkast som vi her har drøftet.

Natvig Pedersen: Det har såvidt jeg skjønner, gjort seg gjeldende en viss meningsforskjell, eller iallfall en antydning til en meningsforskjell under behandlingen her

både i forrige møte og i dette møte, og det er kanskje ikke uriktig om en definerer denne forskjell som et ønske om størst mulig klarhet i de uttrykk som blir brukt og i den fremgangsmåte som blir valt, og størst mulig forsiktighet. Jeg vil da si for min del, at jeg er enig med dem som tilrår størst mulig forsiktighet, og fordi jeg mener at det utkast som foreligger her, tar dette hensyn, mener jeg også at det er et godt grunnlag, et godt utkast. Så meget som det er sagt der, må en kunne si, og jeg mener at en skal veie nøye det en legger til utover hva som er sagt der. Ut fra samme synspunkt vil jeg også si, at dersom det ikke er absolutt nødvendig å gå så fort fram, mener jeg at en bør ta seg den tid som trenges for å behandle saken.

Hvis en vurderer de hensyn som har vært nevnt her, spørsmålet om vår regjerings stilling den gang den tok opp forhandlingene, bedømmelsen av den, og en ikke samtidig meddeler utgangspunktet, de opprinnelige russiske krav, og for så vidt også den nåværende regjerings stilling, hvis den sender ut en melding uten å nevne de samme utgangspunkter, og hvis Stortinget i dag nøyer seg med denne erklæring her, og vurderer disse hensyn mot hensynet til det endelige resultat av disse forhandlinger, så vil jeg for min del si at det siste hensyn bør veie tyngst. Det bør være det avgjørende å velge former som kan gjøre det mulig å oppnå det best mulige resultat her. Jeg tenker da ikke bare på den form som en revidert traktat eller en ny traktat vil komme til å få, men jeg tenker da også på det framtidige forhold mellom vårt land og Sovjet-Samveldet. Jeg mener det hensyn bør veie tyngst her. Det må vel være riktig, at selv om vi i dag ikke kan gi fullstendige opplysninger som klarlegger alt, vil den tid komme da vi vil kunne gi offentligheten her i landet fullstendige opplysninger som vil forklare vår regjerings opptreden her.

Bettum frafalt ordet.

Statsråd Lange: Først vil jeg si noen ord angående den fortsatte behandlingsmåte. Det kan ikke bli tale om at komiteen her skal vedta et kommuniqué. Jeg og mine regjeringskolleger er kommet til komiteen for å få råd. Regjeringen må ta sitt ansvar for den endelige utforming, og selv om jeg vet at det er meget alvorlige betenkeligheter som har vært gitt uttrykk for av hr. Sæverud, og at det sikkert også innen Regjeringen vil gjøre seg liknende betenkeligheter gjeldende, er min oppfatning den at vi ikke kan vente og ta oss tid til i morgen. Jeg tror jeg må be om å få møte kl. 6 i ettermiddag for fortsatt å få råd her. Og så må Regjeringen forme kommunikeet, ta avgjørelse i spørsmålet om vi skal sende ut et utførlig kommuniqué eller velge - ikke hr. Sæveruds ordlyd, men hans alternativ. Og jeg vil være meget takknemlig for å få også den idéskisse til overveielse. Men jeg tror at all den stund det har stått i en norsk avis som

overskrift: «Svalbardtraktaten er ikke gyldig» - det stod i «Friheten» i går som overskrift - og det har vært polemisert mot det, idet det fra britisk side påvises at den etter folkeretten er gyldig, da kan vi ikke vente lenge med å si, at selvfølgelig er den norske regjerings standpunkt og det norske syn det at traktaten er gyldig. Det er så pass mange lakuner utenom dette med utgangskravene i fremstillingen i Tass's kommuniké at også det tilsier av hensyn til det norske folk og av hensyn til utenverdenen at vi ikke venter lenge. Derfor ber jeg om at vi skal fortsette drøftingene.

Ellers er jeg meget takknemlig for de råd jeg har fått. Jeg synes det aller vesentligste av det er meget verdifullt. Jeg vil prøve å innarbeide det som hr. Utheim antydte, jeg tror det er helt riktig. Jeg vil også prøve å innarbeide det som hr. Hambro antydte i forbindelse med at Regjeringen ikke hadde konstitusjonell adgang. Jeg er fullt oppmerksom på det riktige i hr. Strand Johansens bemerkning om at det ikke fremgår helt klart hvor det dreier seg om et norsk resonnement eller en norsk påstand og hvor det er referat, og det må unngås. Jeg tror ikke jeg skal oppta tiden med å gjennomgå det i detalj. På ett punkt har hr. Strand Johansen utvilsomt rett, avsnittet på side 1. Avsnittet på side 2 er en annen sak. Det er fremholdt under forhandlingene alt det som står der. Hvor det gjelder dette med Sovjet-Samveldets tiltredelse de facto og de jure, har det ikke vært noen dispuTT eller kontrovers under forhandlingenes forløp mellom den norske og den russiske regjering på det punkt. Jeg tror det er riktig når det sies i referatet at det ikke vil bli gjort noen innvending i fremtiden, for det står i den sovjet-russiske erklæring av 16 februar 1924 som madame Kollontay overrakte. Jeg er fullt oppmerksom på, som også hr. Hambro sa, at det der er en svakhet i redaksjonen. Det skyldes nattarbeid. Det skal vi naturligvis se å ta hensyn til, da jeg er fullstendig enig i det. Jeg nevnte det selv som en vesentlig faktor i formiddag, at kan vi så sant unngå å komme i en pressepolemikk nå, så skal vi det. Jeg skal også overveie, og vi kan drøfte nærmere, hensiktsmessigheten av igjen å gjøre oppmerksom på det vi gjorde oppmerksom på i det første kommuniké, at Storbritannia og De forente stater har vært holdt underrettet, og det kunne føyes til at de ikke har reist innsigelser. Men dette er et meget stort spørsmål. Man kan der risikere å komme i polemikk med dem. Jeg bare nevner det.

Jeg tror ellers ikke nå, når klokken er 3 og vi skal møtes igjen kl. 6, at det vil tjene noen hensikt at jeg punkt for punkt tar opp det som har vært nevnt her. Jeg vil bare takke for de råd jeg har fått, og så kommer vi tilbake til saken kl. 6.

Formannen: Forhandlingene er hermed avsluttet.

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomiteen, møte 16. januar 1947 kl. 13

Møtet hevet kl. 15.